

LOOTUSETUS, ÜKSINDUS JA VASTUTUS

DONALD TOMBERG

„MILJONI DOLLARI TÜDRUK“ (*Million Dollar Baby*). Režissöör **Clint Eastwood**, stsenaarist **Paul Haggis** (*F. X. Toole'i* kahe jutustuse järgi kogumikust *Rope Burns: Stories from the Corner*), produtsendid **Clint Eastwood**, **Paul Haggis**, **Tom Haggis**, **Tom Rosenberg** ja **Albert S. Ruddy**, muusika: **Clint Eastwood** ja **Kyle Eastwood**, operaator **Tom Stern**, monteerija **Joel Cox**, lavastuskunstnik **Henry Burnstead**, kostüümikunstnik **Deborah Hopper**. Osades: **Clint Eastwood** (*Frankie Dunn*), **Hilary Swank** (*Maggie Fitzgerald*), **Morgan Freeman** (*Eddie Scrap-Iron Dupris*), **Jay Baruchel** (*Danger Barch*), **Mike Colter** (*Big Willie Little*), **Lucia Rijker** (*Billie „The Blue Bear“*) jt. 35 mm, 132 min, värviline. © Warner Bros./Lakeshore Entertainment/Malpasio Productions/Albert S. Ruddy Productions, USA, 2004.

Film võitis kaks „Kuldgloobust“ (lavastaja – **Clint Eastwood** ja naisnäitleja – **Hilary Swank**) ning neli „Oscarit“ (parim film, lavastaja, naispeaosa ja meeskõrvalosa – **Morgan Freeman**).

Ükskord talvel kohtusin ühe oma vana tuttavaga, keda polnud ammu näinud. Ta tegi ettepaneku ronida ühele katusele, viimast suitsu tegema. Loomulikult ma nõustusin. Ronisime katusele. Vestlesime elust ja olust, mille käigus ta märkis, et ükskõik mida sa oma elus teed, sa pead olema *happy*. See, mida teed, peab pakkuma sulle rahuldust.

Ühe teise sõbraga, kes omal ajal töötas karate treenerina, rääkisime kord sellest, kuidas trenn võib inimest isiklikus elus aidata. Sõber meenutas üht treenerit, kes võttis oma rühma n-ö sotsiaalse heidiku ja jobu, kes teadis väga hästi, mida tähendab elu käest peksta saada. Poiss hoidis komplekside tõttu pead viltu. Treener tegi aga teistele asja selgeks, et poisi kehvem sotsiaalne seis ei ole tema süü. Trennikaaslased seepeale teda enam ei mõnitanud. Poiss olnud hirmus tahtejõuline ja töötas ja rühkis ja arenes trennis edasi. Mõned aastad tagasi oli sõber teda juhuslikult linnas kohanud.

Noor mees, selg sirge, mapp kaenla all. Kohtudes oli poiss veel korraks pead viltu keeranud, aga elust-olust rääkides selgus, et tal on naine, ta käib ülikoolis ja elu on järje peal.

Need kaks seika meenuvad mulle seoses **Clint Eastwoodi** filmiga „**Miljoni dollari tüdruk**“ (*Million Dollar Baby*, 2004). Üks, mis selles filmis teemana on väljaspool kahtlust, on õigus elada. Ja ometi hargneb tolle filmi tegevus just seal, kus lootust ei paista. Pisaraid näeb selles filmis üks kord.

Filmi sündmustikku edasiviiva telje võib ülelibisevalt kokku võtta mõne lausega. Peategelane on noor naine **Maggie Fitzgerald**, kes töötab ettekandjana, ilma igasuguse helgema perspektiivita,

„Miljoni dollari tüdruk“, 2004.
Režissöör
Clint Eastwood.
Hilary Swank
(Maggie
Fitzgerald).

ning kes kogu oma varaküpse sotsiaalse elu on elanud teadmiselega, et ta on rämp, keda kellelegi vaja ei ole. Aga talle meeldib poks. Poksides on ta õnnelik. Maggie säästab raha ja otsib parima treeneri Frankie Dunni, et see temaga töötaks. Eialgu Frankie keeldub, filmi jooksul

aga saab Maggie' st tema kasvandik ja kõige lähedasem inimene. Tippspordi jaoks liiga kõrgele vanusele (32) vaatamata osutub Maggie ometi andekaks õpilaseks, kellest sirgub kiiresti täht. Lõpuks jõutakse maailmameistri tiitli matšini, käeulatuses paistev võit jääb

„Miljoni dollari tüdruk“. Hilary Swank (Maggie Fitzgerald) ja Morgan Freeman (Eddie Scrap-Iron Dupris).

aga tulemata. Vastane lööb pärast raundi lõppu tähistavat gongi, Maggie kukub ja murrab kaela. Maggie jääb küll elama, kuid lootusetutes tingimustes, jäädes alatiseks halvatuna hingamisaparaadi alla. Aeg...

Maggie palub Frankie't, kellega ta on lähedaseks saanud, et see tema hingamisaparaadi välja lülitaks. Frankie keeldub. Maggie üritab end ise tappa, lämmatada end keelde hammustades. Frankie, pidanud nõu preestriga, kes välis- tab igati säärase teo võimaluse, läheb siiski ja lülitab hingamisaparaadi välja. Frankie kaob.

Maggie Fitzgeraldile meeldib poksimine, poksides on ta õnnelik. (Enamiku aja filmist ta lausa särab.) Ja arvatavasti ei tule filmi vaadates kellelgi pähe mõtet, et poks ja naised ei sobi kokku. Eluõigus ja endaks jäämise õigus on sisemised kategooriad, mille puhul nii mõnedki vastuolud lihtsalt tühistuvad ning mille puhul ka sootsiumipoolne hin-

nanng ja ettemääratus ei saa olla autentne. Selline võitlus sisemiselt lihtsalt ei allu sootsiumis kehtivatele mängureeglitele. Ning Eastwoodi film lähtub sisemistest kategooriatest.

Filmis, mida üldiselt iseloomustab rahulik ja mõõdetud rütm, põhjalik läbikomponeeritus, on kindel tasakaal rõhutatult realistliku ja diskreetse vahel.

Tegelane, kes selle filmi sündmused käivitab, on Maggie (**Hilary Swank**), võitleja ja enda eluõiguse eest seisja. Tegevust arendades keskendutakse aga peamiselt treener Frankie Dunnile (**Clint Eastwood**). Mehele, kelle mineviku taak on kõige raskem ning kelle kanda jääb selles loos raskete otsuste ja valikute koorem. Raam luuakse sellele filmile endisest poksijast spordisaali hoolidaja (**Morgan Freeman**) jutustava tagasisivaatega. Mees, kelle karjäär on juba läbi, on otsekui sündmustiku rahumeelne kõrvaltvaataja, ent saatuslik osa nii Frankie kui ka Maggie elus on just te-

„Miljoni dollari tüdruk“. Clint Eastwood (Frankie Dunn) ja Hilary Swank (Maggie Fitzgerald).

mal. Ka tagasivaade, nagu filmi lõpuks selgub, on aktiivne. Tagasivaade on kiri, mida saali hooldaja kirjutab Frankie tütrele.

Selline tegelaste asetus kujutamisel laseb filmil areneda põimuvate saatuste loona, kus igäüht nimetatud kolmest osalisest võiks vaadelda ka peategelaseks. Nõnda mõjuvad nad positsioonilt vastastikku diskreetsetena ja keskele kohale tõusevad teemad, mis kõiki kolme ühendavad ja mis omavahel põimuvad nagu tegelaste saatusedki.

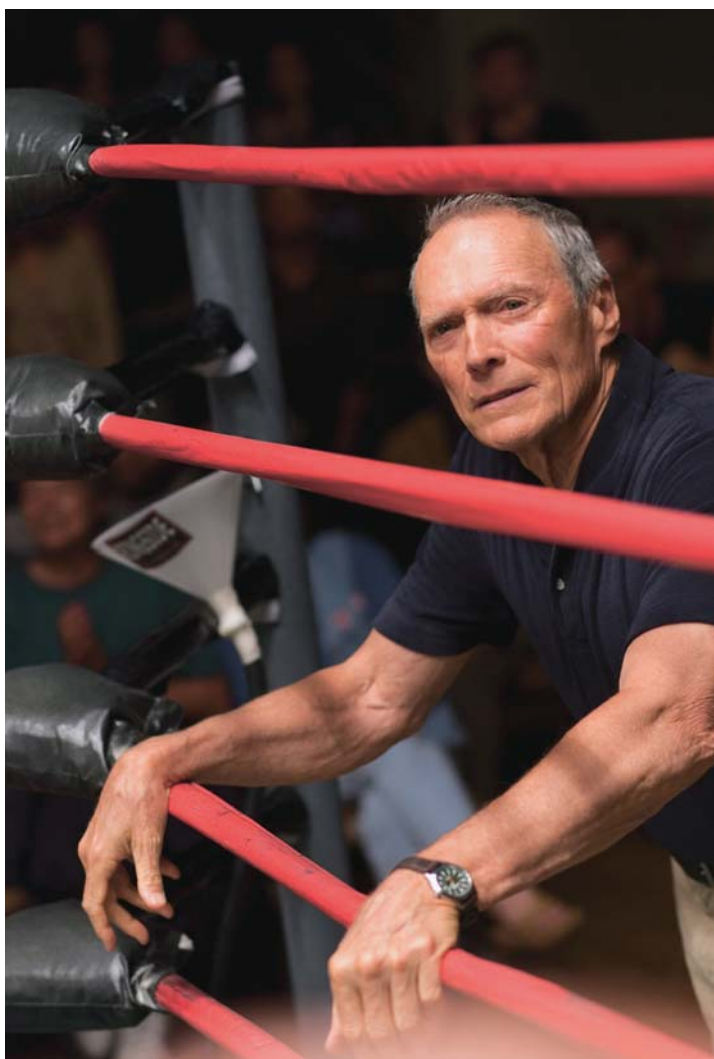
Üksindus ja mitte ainult

Üksiku ja perspektiivita inimese võitlus enese eluõiguse eest toimub paratamatult n-ö iseenda vastutusel.

Eastwoodi filmi peategelasi toob kokku just see. Võitlus algab seal, kus puudub perspektiiv, ning vastutus on eelkõige vastutus iseenda ees. See on eksistentsiaalne asetus, mis ei luba vaadata lahus ennast ja olukordi, mis võivad sõltuda sinust, ning sellises asetuses ei ole unustamine võimalik.

Kui Maggie palub treeneril oma hingamisaparaadi välja lülitada, siis on põhjus just see, et ta ei taha unustada ega kaotada oma elamisväärsel elu, mille ta on kätte võidelnud. Ning kui Frankie lülitab tema hingamisaparaadi välja, siis seetõttu, et ta ei saa taandada end Maggie elust, keda ta armastab. Ta on vastutav.

Eastwoodi filmis on tegelased pidevalt proovile pandud. Läheduski Fran-

„Miljoni dollari tüdruk“.
Clint Eastwood
(Frankie Dunn).

kie ja Maggie vahel lõhestub lõpuks tekkinud reaalsuse vastuoludes, ning et lähedust hoida, tuleb Frankie'l lasta lähedasel minna. Ning Maggie'l, et mitte lasta endalt oma elamisväärsel elu võtta, tuleb surra. Siin võiks küsida: kas see on tõelisuse hind? Ja vastu võiks küsida: kas siin saab üldse rääkida hinnast? Aga saatused on selles filmis karmid läbivalt; minevik just nagu armastaks ennast korrata Frankie elus, ta ei suuda kaitsta õnnetuste eest oma hoolealuseid ja tema hoolealused ei võida meistritiit-

lit. Frankie tütar on isast ära pöördunud ja saadab Frankie kirjad tagasi märkega „tagastada saatjale“. Maggie tõuseb küll tiitlipretendendiks, lõpetab aga halvatusena haiglavoodis. Kolmas peategelane, endine andekas poksija, nüüd ühest silmast pime spordisaali hooldaja, on pidanud loobuma oma unistustest saada meistriks, nagu ka lootusest järgmisele, 110. matšile ja kordab nüüd päevast päeva end saalihooldaja, koristajana. Lootusetus ja üksindus?

Siinkohal tuleb aga märkida, kuidas Eastwood toob esile tegelaste üksinduse. Üksindus on selles filmis tingimus, milles tegelased elavad, selles üksinduses seistakse ühtlasi silm silma vastu iseenda ja minevikuga. Üksindus ei ole siin seisund, pigem olukord. Isiklik üksindus tingimusena on selles filmis otsekui proovikivi, mis annab tunnetele selge väärtuse. Ja väärtused siis enam lihtsalt ei saa libiseda, sest üksinduses ellujäämine, kestma jäämine nõuab alust, olgu või kibedat. Üksindus loob selles filmis kestma jäämise motiivi. Ning siin on Eastwoodi filmi vertikaalne telg, mis ei teki mitte kõrgust, vaid sügavust kasvatades. Kiht-kihilt avatakse tegelaste minevikku, tuues nõnda pikkamisi välja seda, mis tegelaste jaoks ei muutu, mis jääb püsima. Võlg mineviku ees, vastutus, püüdlus, üksindus, leitud lähedus, see kõik asetub eksistentsiaalselt siin filmis alusele – kestma jäämine, allesjäämine. Seal, kus lootust ei paista, ka seal on vastutus. Ja seal on ka eluõigus, õigus jääda endaks, elujanu, unistus, usk ja tahe. Ja võib-olla seal saavadki need mõisted oma sisu.

Tähelepanuväärne on, kuidas filmi keskel, kui tüdruk halvatusena haiglasse jääb, hakkab aeg filmi sees just nagu venima, aeg muutub tajutavaks. Kõik oleks justkui läbi. Tüdruk on halvatus, lugu otsekui juba õnnelt lõppenud... Aga film jätkub sama rahulikult ja mõõdetult, oma kujutamises kiretult. Ja just mõõdetuses ja aegluses muutub tajutavaks paratamatus. Kuidas aeg on äkki halastamatu, aga elu kestab. Elu jätkub seal, kus tahaks nagu pilgu kõrvale pöörata ja lugeda loo lõppenuks. Aga ei saa. Sest lugu ei lõpe.

Kiretult jälgib pilt, kuidas tüdruk haiglavoodis ärkab, oigab, kuidas tekiavad lamatised, kuidas teda tõstetakse ratastooli, millega on kõvasti tegemist, ja kuidas see võtab aega. Ja nii ongi. Just nimetatud jätkumine seal, kus dramaa-

tika seisukohalt võiks ju ka juba lõpetada – eepiline plaan on välja arendatud, draamaatiline sõnum kohale jõudnud ja kinnistatud. Töö nagu tehtud, või mis? Siin võiks film ka murduda kokkuvõttesse, mis tõstab tugevalt (ja samas justkui märkamatu) tegevuse asemel fookusse elu, kestma jäämise. Ja kui Frankie on pannud oma poksijatüdrukule hüüdnime „Mo Gulshe“, siis on see selgeim kokkuvõtte armastusest selles filmis.

Süngus ja heledus

Lähtealusena „Miljoni dollari tüdruk“ otsekui kordaks alatooni „kõik on siinsamas“, mistõttu see film ongi „raske“. Siinsamas on ilu ja valu ja vastutus, ja põgeneda nende eest ei saa. Saab elada.

Kujutamine on kiretu, aeg on halastamatu. Kui Maggie murrab tühe matsi ajal ninaluu, siis näidatakse ka, kuidas treener nina paika paneb ja tropid ninna lükkab. Pärast seda on Maggie'l matsi võitmiseks aega kakskümmend sekundit. Filmi ainus aegluubis võtte on Maggie kukkumisest, kus ta murrab oma kaela. Valu on valu ja veri on veri.

Kujundlikkus kasvabki selles filmis läbi mõõdetult argise ja tegevusliku. Piltidena: üksinda, viimasena saali poksimina jäänud tüdruku vari seinal; tüdruk spordisaalis üksi treenides tähistamas oma sünnipäeva; hiljem, haiglavoodis halvatusena lebava tüdruku keha hakkab juba lagunema ja tema jalg tuleb amputeerida; treener filmi viimastes kaadrites väikeses ja kõrvalises iiri sööklas sidrunikooki söömas; kerge episood öisest pooltühjast bussist, kus poksijatüdruk akna all istub, pakist piima rüütab ja laialt naeratades väljas paistvasse pimedusse vaatab, mis võikski pildina iseloomustada selle filmi süngusest paistvat heledust, helgust.

Üldistus ei asu kusagil eemal, ei ilmu lohutava kunstilise mõistukõnena –

kõik, mis sünnib, sünnib siin, kasvades ka poeetilisuseni realistlikust. Ning kui Frankie loeb haiglavoodis lebavale Maggie'le ette William Butler Yeatsi luulet, lõiku, kus luuletaja räägib õnnelikust rahupaigast ja kirjeldab selle loodust, siis filmi lõpuks selgub, et ka nimetatud koht on siin – filmi viimased kaadrid on varahommikusest või hilisõhtusest iiri söögikohast, mille ümber kasvavad seedrid. Läbi uduse klaasi paistab Frankie, kes ainsa külastajana baaripukil istub ja arvatavasti sööb kodutehtud sidrunikooki. Seda söögikohta on nad külastanud varem koos Maggie'ga.

Kõik on siinsamas. Ning kui pöörduda korraks tagasi vertikaalsuse juurde, mis tekib sügavust kasvatades, siis saab see filmi viimastes kaadrites oma õige, selgelt sisemise tähenduse. Ajateljed on välja toodud – Eastwoodi filmis areneb tegevuslik aeg horisontaalil ja mineviku kinnistav, tegelaste sisemine aeg vertikaalil. Ning mõlemad on nähtaval.

Kui selles filmis on lahendusi, siis on need samuti sisemised, need paiknevad samuti sügavuse vertikaalil. Kuigi peategelased on sootsiumi seisukohalt äärealadel, hiljaks jäänud – tulevikule just nagu kaotsis Maggie on tippspordi jaoks eelduste kohaselt liiga vana, Frankie uue õpilase leidmiseks ja tema meistritiitlini viimiseks eeldatavasti samuti. Spordisaali hooldaja karjäär on katkenud, kuna ühel matšil jäi ta ühest silmast pimedaks –, siis filmi lõpuks on igaüks neist omal moel ja isiklikul vastutusel ometi õiendanud arved minevikuga. Frankie on siiski hoolitsenud oma hoolealuse eest, ta on aidanud Maggie'l surra. Spordisaali hooldaja on pidanud oma viimase, 110. matši, sedapuhku hooldatavas saalis, kaitstes ullikest, keda kaaslased mõnitasid. Maggie on surres kaitsnud oma õigust elamisväärsele elule. Kirigi, mida kirjutab saali hooldaja Frankie tütrele, on otsekui võla maksimumine Frankie eest.

Väliselt ei ole ükski neist jõudnud oma eesmärgini. Maggie ei jõudnud meistritiitlini. Frankie ei viinud oma hoolealust meistritiitlini. Saalihooldaja ei pidanud oma viimast, 110. matši ametlikult. Faktiliselt, vormiliselt nad ikkagi ei jõudnud. Aga sisemiselt?

Lõpetuseks. Kõnealust filmi võiks soovitada... Eriti kõigile, kes kurdavad.

TMKs varem Clint Eastwoodi loomingust: Richard Combs. „Clint Eastwood“; James Thurlow. „Clint Eastwood – kättemaksuingel või seadusemees?“, mõlemad 2004, nr 7.